

Наталія ПЛЯЗОВА

МАЙСТРИ ВІТРАЖА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ КІНЦЯ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ ст.

У статті розглянуто творчість художників-вітражистів Івано-Франківщини кін. ХХ — поч. ХХІ ст. як малодосліджене явище українського мистецтва. Визначено технологічні, композиційні, стилістичні та колористичні особливості творів окремих митців. Простежено етапи мистецького розвитку вітражистів, які зробили вагомий внесок у розвиток вітражного мистецтва України.

Ключові слова: вітраж, художник-вітражист, майстер, творення, манера виконання, техніка.

© Н. ПЛЯЗОВА, 2013

Для українського вітража характерний зв'язок з традиціями минулого, де знаходять відображення ті соціально-економічні та культурні зміни.

На теренах Івано-Франківщини вітраж не має масового застосування в художніх стилях майже до кін. ХХ ст. Засвідчує це незначна кількість вітражних пам'яток періоду сецесії та радянського часу.

У наш час люди прагнуть оздобити інтер'єр вишуканим, вибагливим і дорогим декором — вітражем. Втілювати ідеї та бажання у життя допомагають замовникам кваліфіковані художники-вітражисти. В галузі вітражного мистецтва на Івано-Франківщині від 1980-х рр. працює низка відомих і малознаних майстрів вітражної справи.

Актуальність статті — висвітлення тематичного вибору, зображувальних засобів та стилістичних особливостей творчого доробку художників-вітражистів Івано-Франківщини зазначеного періоду. З'ясовуються технічні та технологічні методи, якими користувалися митці для художньої виразності вітражів.

На основі польових матеріалів автора вперше розглянуто життєвий і творчий шлях художників-вітражистів означеного регіону. Виявлено творчу манеру виконання провідних майстрів вітража Івано-Франківщини.

Одним із основоположників вітражної справи у м. Івано-Франківську є **Микола Михайлович Яковина** — член Національної спілки художників України, знаний політик і суспільний діяч. Він народився у м. Караганда (Казахстан) 1957 р. У 1966 р. зі сім'єю повернувся на Івано-Франківщину (сміт Брошнів).

Упродовж 1972—1975-х рр. навчався у Республіканській художній школі ім. Тараса Шевченка, м. Київ. У 1975—1980-х рр. здобував освіту у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва на кафедрі проектування інтер'єру та меблів (тепер Львівська національна академія мистецтв). В інституті М. Яковину навчали такі викладачі: М. Вендзилович, І. Самотос, В. Овсійчук. Саме вони відіграли важливу роль у подальшому творчому становленні молодого, тоді ще невідомого митця. Саме у Львові Микола Михайлович навчився класичної техніки виготовлення вітража, якої дотримувався при створенні усіх вітражних застелень. Учителями вітражної техніки були художники-реставратори І. Клех та Г. Комський.

Від 1983 р. працює в Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті Художнього фонду УРСР на посаді архітектора, пізніше — монументаліста. Першим офіційним замовленням майстра були

засклення на науково-літературну тематику бібліотеки партійної школи (тепер монастир сс. Василянок) у 1985—1986 рр. вітраж для першого поверху за власним проектом Микола Михайлович виконав у матеріалі разом з І. Клехом і Г. Комським. Решта вітражів для другого і третього поверхів автор створив самостійно. Композиції творів багатофігурні та динамічні. На них зображено постаті видатних учених, просвітителів, друкарів, які пов'язані з історією книгодрукування та розвитком друкарства різних часів. За манерою розпису фігур вітражі дещо відрізняються між собою — у колективній роботі використані глухі тони, а в самостійній художник перейшов на гризайлевий розпис, чим досягнув більшого натуралізму у відтворенні характерних особливостей постатей композиції, зокрема риси обличчя, одяг, знаряддя праці. М. Яковина на високому мистецькому рівні вирішує завдання, властиві декоративному і станковому живопису у створенні монументальних вітражів, що є художньою своєрідністю цих засклень (Іл. 1).

Творчість цього талановитого автора вирізняється індивідуальним підходом до формування композиції вітража, звернення до традицій класичного вітражництва¹, але з чітко вираженим національним забарвленням. Художник майстерно володіє матеріалом і технікою виконання, що надає декору вітражів досконалості.

Особливо вдале з мистецької точки зору вітражне засклення майстра знаходиться у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського в м. Коломиї, виконане 1987 р.

Вітражі створені на основі гуцульської кераміки. Композиції сюжетні та багатофігурні, що відображають побутові сцени за мотивами гуцульського фольклору. Вишукана за тональною градацією кольорова гама зелених, червонуватих та жовтих тонів надають полотнам декоративного звучання (Іл. 2).

При втіленні власного творчого задуму в матеріалі автор використав тільки гутне скло виробництва Львівської керамічної фабрики. Оскільки кольорова палітра скла була дещо обмежена, майстер намагався виготовити його власноруч. Він розтоплював пляшки з-під пива, шампанського та ін. у муфельній печі, після чого розкатував гаряче скло валиком. Зі слів автора: «Утворені пласти скла мали виняткові кольорові відтінки — двох однакових неможливо

¹ Класична манера виконання вітража — монтування листового скла у свинцеву спайку (арматуру).

Іл. 1. Художник М. Яковина. Вітражі у монастирі сестер Василянок. 1985—1986 рр., м. Івано-Франківськ. Гутне скло, свинцева спайка

досягти...»². Внаслідок цього тональна градація кольору скла максимально збагатила палітру вітража. Вітражі музею є унікальною, домінуючою естетичною оздобою інтер'єру музею, що не має аналогів серед інших вітражних панно Івано-Франківщини.

У 1988—1989-х рр. майстер створив декілька вітражних засклень абстрактного характеру, які зберігаються у приватних колекціях. 1990-ті рр. були переломними не тільки для української нації загалом, а й особисто для М. Яковини. У березні 1990 р. його обирають головою Івано-Франківської обласної Ради. Митець робить велику паузу у творчості та займається політикою, охороною пам'яток, є чинним головою Українського національного комітету ІКОМОС (Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць).

Однак активне політичне життя не завадило талановитому художнику цілком відректися від творчості, у вільний час Микола Михайлович займаєть-

² Запис Н. Гілязової 26.03.2010 р. у м. Коломиї від Лева Чопенка, 1962 р. н.

Іл. 2. Художник М. Яковина. Вітражі в Музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. 1987 р., м. Коломия, Івано-Франківська обл. Гутне скло, свинцева спайка, розпис

Іл. 3. Художники М. Сарапін, З. Савин. Вітраж у Головному поштамті. 1996 р., м. Київ. Гутне скло, свинцева спайка, розпис

ся живописом, створює нові вітражні композиції. У 2012 р. він завершив роботу над заскленнями до Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського у м. Коломії. Вітражі встановлені у вхідних дверях першого поверху музею і є вдалим доповненням до решти монументальних вітражних засклень.

Отже, у творчому доробку митця небагато вітражних творів, але створені ним за доволі короткий період часу безперечно посідають гідне місце в укра-

їнському вітражному мистецтві. Микола Яковина завжди шукає нових, оригінальних композиційних інтерпретацій народних мотивів, майстерно працює з матеріалом, його вітражі органічно «прив'язані» до інтер'єру й фахово довершені.

Одним із майстрів вітражництва досліджуваного ареалу України є **Микола Гаврилович Сарапін** — член Національної спілки художників України. Народився 1944 р. у м. Баку (Азербайджан). У 1958—1963 рр. навчався у Косівському технікумі декоративно-прикладного мистецтва ім. В. Касіяна. Його викладачами були відомий майстер народного декоративного мистецтва В. Гуз, знаний мистецтвознавець О. Соломченко, інші митці.

Після закінчення технікуму М. Сарапін спрямований на роботу до Івано-Франківського художньо-виробничого комбінату Художнього фонду УРСР.

У 1968—1973 рр. навчався у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва на кафедрі проектування інтер'єру та меблів. Викладачами з фаху були: В. Манастирський, В. Овсійчук, М. Вендзилович.

Закінчивши інститут, молодий митець повертається на роботу в Івано-Франківській художньо-виробничий комбінат монументалістом, займається мозаїкою, розписами, фресками. Особливу увагу художник приділяє вивченню та створенню вітража. М. Сарапін не обмежується створенням монументальних полотен, а займається станковим живописом, графікою. Його творам притаманний абстрактно-формальний характер. Працював художник за теорією В. Кандінського — відношення кольору до загальної плями.

Микола Гаврилович — учасник численних обласних, Всеукраїнських та міжнародних виставок: «Литовський спорт в есклібрисі» (Вільнюс, 1994), Міжнародна виставка, присвячена творчості Тадеуша Чеславського (Варшава, 1995), «Мистецтво України» (Москва, 2002)

Апогей творчості митця припадає на 1990-ті рр. Незважаючи на те, що цей час був тяжким для українського суспільства, художник не покидає улюбленої справи і натхненно працює, створюючи визначні монументальні, вітражні твори для інтер'єрів громадських споруд та житлових приміщень. Він вирішує складні проблеми, образні, змістовні, функціональні, і в кожній з них «рухається» від архітектури.

Микола Сарапін дотримується класичних методів виконання — монтування шматків скла у свинцеву спайку. Вітражі художника «працюють на просвіт», для цього він використовує гутне скло та скло відоме, як «прибалтійське». Доречно зазначити, що митець є категоричним противником вітражного скла американського виробництва, яке є найпоширенішим матеріалом сучасних майстрів: «Вітражне скло повинно підпорядковуватися природному світлу, а «американське» скло «глухе» і «не працює на просвіт»...»³.

Його творам притаманна зорієнтованість на традиційну стилістику. Переважаюча кольорова гама у творах М. Сарапіна — це відтінки синього, зеленого, жовтого, червоного та вохристого скла, які є характерними для класичного вітражного мистецтва. Він часто звертається до контрастних зіставлень цих кольорів з безбарвним або білим тлом.

У низці вітражних засклень, які М. Сарапін створив разом із З. Савиним для банку «Український капітал» (1997) та головного поштамту (1996) у м. Києві, автор майстерно застосував техніку розпису легкоплавкими емаллями. Вітражі адміністративних будівель банку і поштамту створені за подібною композиційною схемою. По периметру вітраж оперезаний широкою кольоровою каймою, яка сформована геометричним орнаментом. Посередині на безбарвному тлі зображено стилізовану архітектуру, емблему та кольоровий геометричний орнамент. Таке композиційне вирішення є типовим для українського модерну (Іл. 3).

Звернувся майстер до сецесійних композиційних прийомів і в формуванні вітражів для віконних отворів сходових кліток у київському благодійному фонді «Зоря» (1997). Навколо вітраж обрамляє широка кайма з геометричними елементами у червоних, синіх та жовтих кольорах. Центральна частина твору оздоблена сітчастим вітражем з гербовим медальйоном посередині (Іл. 4).

Чимало є у творчому доробку Миколи Гавриловича абстрактних композицій. У вітражних полотнах автор вирішує складні композиційні задачі методом узагальнення форм, контрастного співвідношення насичених кольорів на безбарвному тлі. Унікальними зразками є вітражне засклення для ресторану «Диксиленд» (Київ, 1996), вітраж «Рух у просторі» (Київ, 1997), засклення у лікарні «Хос-

³ Запис Н. Гілязової 23.06.2007 р. у м. Івано-Франківську від Миколи Сарапіна, 1944 р. н.

Іл. 4. Художник М. Сарапін. Вітраж у благодійному фонді «Зоря». 1997 р., м. Київ. Гутне скло, свинцева спайка

піс» (Івано-Франківськ, 1997), а також вставки в дверях приватного помешкання у м. Надвірна Івано-Франківської обл. (2000) та м. Івано-Франківська (2000). Експресія, яка характерна для абстрактних композицій, надає творам унікальності.

Працював майстер у 1999 р. над реставрацією чотирьох вітражних засклень періоду сецесії, що знаходяться в Музеї історії міста Коломиї Івано-Франківської обл. За художньо-стильовими ознаками в декоративному вирішенні цих пам'яток М. Сарапін максимально наблизився до оригіналів. Майстерно підібрана кольорова палітра та фактура скла, єдина манера технологічного виконання свідчать про високий професійний рівень художника.

Звертався митець і до релігійної тематики. Він створив разом із З. Савиним засклення для благодійно-катехитичного центру собору Святого Воскресіння м. Івано-Франківська у 1997 р., а також вітраж «Різдво Богородиці» для собору Різдва Пресвятої Богородиці у 2010 р. Вітражі вражають своєю графічністю і стриманістю, гармонійно організовують внутрішньо-просторове середовище будівлі.

Вітражні твори художника базуються на концепції цілісності, композиції змодельовані великими

Іл. 5. Художник Я. Господарчук. Вітражі в Коледжі культури і мистецтв. 1986 р., м. Калуш, Івано-Франківська обл. Кольорове листове скло, гутне скло, свинцева спайка, розпис

Іл. 6. Художник Я. Господарчук. Вітражі у Народному домі. 1991—1992 рр., м. Калуш, Івано-Франківська обл. Гутне скло, свинцева спайка, розпис

шматками скла. Площинне зображення, кольорова гама, чітка графічна лінія, які застосував художник-вітражист у вирішенні композиційних прийомів є характерними рисами творчості митця. Майстер ретельно дотримується класичних стилевих і канонічних вимог у формуванні композиційної площини.

Своєю творчою працею М. Сарапін зробив вагомий внесок у вітражництво України.

Ще один сучасник і колега М. Яковини та М. Сарапіна у створенні вітражів — калуський художник **Ярослав Михайлович Господарчук**. Він народився 1956 р. у м. Калуші Івано-Франківської обл. У 1971—1975 рр. навчався у Косівському технікумі декоративно-прикладного мистецтва ім. В. Касіяна. З 1975-го по 1980-ті рр. — у Львівському інституті прикладного та декоративного мистецтва на кафедрі проектування інтер'єру та меблів. Його вчителями були: М. Вендзилович, М. Базів. З 1987 р. працює монументалістом в Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті Художнього фонду УРСР, займається мистецтвом сграфіто та настінним розписом.

Співпраця з М. Яковиною привернула увагу митця до вітражного мистецтва. Колективна робота над одним із трьох вітражів до Коледжу культури і мистецтв у м. Калуші (1986) вплинула на здатність майстра до самостійних пошуків. Наступні два монументальні вітражі автор створив самостійно (Іл. 5). Я. Господарчук також працював над настінними розписами для інтер'єрів та монументальними полотнами сграфіто на фасаді споруди коледжу.

За словами митця, він черпає насагу для творчості з життєвих вражень та емоційних переживань⁴. За принципом інтерпретації сюжетів майстер близький до манери творчості французького художника-модерніста Ф. Леже. Композиціям Я. Господарчука притаманна площинна стилізація, власне відтворення баченого та висока художня культура виконання. Палітра митця складається з чистих, насичених барв, доповнених складними відтінками скла.

Внаслідок кардинальних змін у суспільному житті періоду перебудови та незалежності України Ярослав Михайлович стає «вільним художником», виконує приватні замовлення. В основному це олійні пейзажі, де розкривається ще одна грань таланту художника — здатність гостро переживати красу навколишнього світу природи. У своїх живописних творах він досягає передачі настрою природи шляхом інтерпретації побаченого, а узагальненість форм є основним чинником виразності пейзажного живопису.

Вільний у виборі тематики вітражних творів митець намагається створювати складні філософські

⁴ Запис Н. Гілязової 21.08.2008 р. у м. Калуші від Ярослава Господарчука, 1956 р. н.

композиції релігійного спрямування. У роботі над вітражними полотнами «Три Царі» (1990) в Історико-краєзнавчому музеї м. Калуша, заскленнями будинку культури (1991—1992) автор проявив характерні риси своєї творчої подачі: він не лише майстерно використовує прийоми та класичну техніку виконання, а й зумів усвідомити принципи декорування композицій та тонке розуміння матеріалу (Іл. 6). Митець не зупиняється на досягнутому в галузі вітража, а поглиблює свої знання. Він самотужки опанував нову для нього техніку «тіффані»⁵ і створив вітражі «Свята Трійця» (2008), що знаходяться у церкві «Святого Духа» м. Калуша.

В якому б жанрі мистецтва він не працював — чи то настінний розпис, станкова картина або вітражне полотно — він завжди вміє чітко визначити пластичне завдання і мобілізувати всю творчу енергію на його виконання.

Отже, творам майстра притаманні чітка конструктивність, узагальненість форм, декоративність і лаконізм. Щодо колористики, то митець оперує локальними відтінками скла, використовує контрасти світла й кольору. Площинність та цілісність форм, споріднених єдиною манерою стилізації — ось що характеризує творчі здобутки Ярослава Господарчука.

Одним з відомих митців вітражної справи є **Зиновій Васильович Савин**. Це майстер, який своїми творами оздобив найвизначніші об'єкти не тільки Івано-Франківщини, а й України. Народився З. Савин 1959 р. у м. Івано-Франківську. Малюванням захоплювався змалку, закінчив художню школу. Вступивши у 1976 р. до Інституту нафти й газу на фізико-математичний факультет, на третьому курсі залишив його, бо потяг до мистецтва взяв верх над технічною освітою. У 1981—1986 рр. навчався у Львівському політехнічному інституті на кафедрі архітектури. З 1986 р. у Львові навчався ремеслу вітража у майстерні відомого майстра-вітражиста А. Чобітка. Тут працював і старший брат Зиновія — Ярослав Савин. Переїнявши досвід і набувши фахових знань у цього майстра, брати Савини у 1987 р. повернулися в Івано-Франківськ.

До 1996 р. працюючи разом з майстрами вітража Я. Савиним, Б. Ошуром, Р. Мордарським та М. Са-

⁵ Техніка «тіффані» — спосіб створення вітража, при котрому листове скло вмонтоване у мідну стрічку (фолію) та з'єднане методом спаювання.

Іл. 7. Художник З. Савин. Вітражі в УГК соборі Святого Воскресіння Христового. 1994 р., м. Івано-Франківськ. Гутне скло, рельєфне скло, свинцева спайка, розпис

рапіним, Зиновій Васильович розробляє ескізи і картони для майбутніх вітражних засклень. У цей час були створені такі полотна, як вітражний ансамбль для собору Святого Воскресіння Христового (Івано-Франківськ, 1994) (Іл. 7), вітраж для УГКЦ (Тисмениця, 1995),

Іл. 8. Художник З. Савин. Вітражі у готелі «Меркурій». 1992—1993 рр., м. Калуш, Івано-Франківська обл. Гутне скло, свинцева спайка

Іл. 9. Художник З. Савин. Люстра в ресторані на Івано-Франківщині. 2006 р. Кольорове листове скло, мідна фольга

панно для дитячого будинку (Львів, 1995); засклення для благодійно-катехитичного центру собору Святого Воскресіння (Івано-Франківськ, 1997).

Працює майстер у класичній техніці виконання, де гутне скло вмонтоване у свинцеву спайку. Він використовував скло, виготовлене на Львівській скульптурно-керамічній фабриці та Брянське кольорове

скло. Поступово у майстра формується художній смак та зростає професійне вміння. Для його робіт характерне застосування мотивів народного мистецтва, вітражні композиції вирізняються гармонійністю. Чіткі лінії контуру спайки напружені, вони окреслюють і з'єднують окремі площини скелець, примушуючи їх функціонувати як єдине ціле.

У 1996 р. він створив вітражну фірму «МАКСАВ» у м. Івано-Франківську. Однак головний офіс із менеджментом знаходився у Києві. Ця фірма отримувала замовлення зі всіх куточків України: Києва, Ялти, Дніпропетровська. Завдяки цьому художник-майстер працював на повну силу разом з дружиною Оксаною Савин, яка допомагала йому у виконанні замовлень.

Активна діяльність фірми припадає на 1996—2002 рр. У цей період створено багато унікальних творів, якими декоровані визначні споруди, зокрема вітражні полотна сходової клітки будинку посла США у м. Києві (1997), вітражі у готелі «Меркурій» (Калуш, 1998 р.) (Іл. 8), декоративне панно фронтальної стіни та навісна люстра конференц-залу Ювелірної фабрики (Київ, 2001). На поч. ХХІ ст. майстер-вітражист починає використовувати новітню для нього техніку «тіффані» і застосовує не тільки гутне, а й скло американського виробництва. Ця техніка допомогла виконати замовлення з нестандартними формами. Наприклад, навісна люстра на Київській ювелірній фабриці має опуклу форму, тому виготовити її у свинці було б практично неможливо.

Від 2002-го р. майстерня працює самостійно і має назву «Студія З. Савина», де художник працює без посередників, а тільки з дружиною. Митець удосконалює свою майстерність, його твори вирізняються певною ускладненістю композиції, також проводить експерименти зі склом, виготовляє декоративні вітражні вироби для житлових інтер'єрів. Найкращими його творами є: вітражні засклення у резиденції президента (с. Гута, 2002), засклення «Ранок» і «Вечір» для камінної зали приватного помешкання (Яремче, 2002 р.), низка полотен для Університету ім. Тараса Григоровича Шевченка (Київ, 2003), настільні лампи для Президентського палацу (Київ, 2005).

Автор вдало вписує свої твори в інтер'єр житла та громадських споруд, використовуючи сецесійні елементи та мотиви українського модерну, що, за словами майстра, є «найбільш любо для його душі»⁶. Сеце-

⁶ Запис Н. Глязової 14.05.2007 р. у м. Івано-Франківську від Зиновія Савина, 1959 р. н.

сійні мотиви, а саме відтворення пейзажів, зображення оголеної натури, застосування у вітражних полотнах квітів ірису є окремою сторінкою у професійній діяльності З. Савина. В основу його модерних робіт покладено творчість А. Мухи. Високе професійне володіння технологічним процесом з поєднанням кольорового скла допомагають створити унікальні вітражі.

Майстерня виготовляє також різноманітні, вишукані за композицією та кольором світильники у техніці «тіффані». Залежно від місця призначення світильників автор надає їм певної форми і декорує орнаментом у визначеній кольоровій гамі (Іл. 9).

Досягнувши у творчості високого фахового рівня, художник-вітражист зазначає: «Я навчався на фізико-математичному факультеті, маю архітектурну освіту, а став вітражистом. Моє життя — це вітраж»⁷.

Отже, творчість цього івано-франківського митця можна поділити на три етапи: перший 1987—1996 рр. — це робота у співпраці з майстрами-вітражистами, другий з 1996 по 2002 рр. — процвітання вітражної фірми «МАК САВ», і третій з 2002 р. і до сьогодні — найголовніший етап у житті художника — незалежність і самостійність у творчому процесі. Вітражі Зиновія Васильовича Савина вражають своєю емоційністю і довершеністю композицій. Завдяки високому професійному, мистецькому рівню і бездоганній майстерності твори митця є вагомим внеском в оздоблення українських будівель і займають гідне місце у сучасному вітражному мистецтві.

З початком третього тисячоліття цей вид творчості на Івано-Франківщині набув нових ознак. Бажання заможних людей декорувати дорогими прикрасами своє приватне помешкання уможливило ввести вітражне декоративне мистецтво в оздобу інтер'єрів. Зараз у регіоні є кілька успішних приватних майстерень. Інтерпретуючи традиції народного мистецтва Прикарпаття, художники оздоблюють вітражними творами інтер'єри житлових приміщень і громадських споруд.

Одна з таких майстерень належить родині Пасірських. Її засновник — **Олександр Йосипович Пасірський** народився 1968 р. в м. Івано-Франківську. Закінчив художню школу, а 1988 р. — Вище професійно-технічне училище № 3.

Три роки працював оформлювачем приміщень у м. Тисмениця, займався художньою різьбою. На по-

⁷ Запис Н. Гілязової 14.05.2007 р. в м. Івано-Франківську від Зиновія Савина, 1959 р. н.

Іл. 10. Художник О. Пасірський. Фрагмент вітража (ф'юзинг) в ресторані готелю «Надія». 2007 р., м. Івано-Франківськ. Кольорове листове скло, мідна фолія

Іл. 11. Художник О. Пасірський. Вітраж у ресторані готелю «Надія». 2007 р., м. Івано-Франківськ. Кольорове листове скло, мідна фолія

чатку 1990-х рр. українські художники залишилися без державних замовлень і шукали себе у самостійній творчій роботі. Олександр зацікавився обробкою скла в піскоструйно-морозній техніці, що наблизило його до вітражного мистецтва. Знайомство з братами Савиними кардинально змінило його творчі плани. Працюючи з 1992 р. у них помічником, О. Пасірський навчився у цих фахівців усіх тонкощів вітражної справи.

Наприкінці 1990-х рр. художник досягнув високого рівня майстерності в створенні вітража та зважився працювати окремо. Початок самостійної кар'єри пов'язаний також з відкриттям персональної виставки в салоні «Ортус» м. Івано-Франківська, де експонувалися декоративні вітражні підвіски та шкатулки, виконані з гутного скла у свинцевій спайці на вільну тематику. Згодом з'явилися замовлення вітражних творів, як для громадських, так і для приватних будівель.

Перші вітражі, створені О. Пасірським, виготовлені в класичній техніці із застосуванням гутного

Іл. 12. Художник Л. Чопенко. Вітраж в УГК церкві. 2005 р., м. Київ. Кольорове листове скло, мідна фолія

скла. Композиції не відзначалися творчою самостійністю. З поч. ХХІ ст. вітражництво О. Пасірського зазнає значних змін і трансформацій. З класичної техніки виконання майстер повністю переходить на техніку «тіффані», яку опанував самостійно. Він практично не використовує у роботі гутне скло, а застосовує скло американського виробництва. Нові технологічні можливості змінюють також і принципи композиційних прийомів.

Наполегливо вивчаючи вітражну справу, митець все більше удосконалює майстерність виконання, художньо-естетичні смаки та фаховий рівень. Роботам цих років притаманні сецесійні мотиви, пластичність ліній, інтерпретація рослинного орнаменту. Широкий спектр кольорів «американського» скла допомагає художнику втілювати творчі задуми в розробці сучасних вітражів. За словами майстра, композиційне вирішення і кольорова гама вітража залежить від навколишнього середовища приміщення. І майстер уміло з цим справляється.

Усі твори О. Пасірського є авторськими. Незважаючи на те, що елементи у композиційних рішеннях можуть інколи повторюватися, натомість рисунків — ніколи. На вітражних творах майстер обов'язково залишає сигнатуру. Найулюбленишим прийомом декору у вітражах є елементи спеченого кольорового скла ф'юзинг⁸, який митець використовує майже у всіх заскленнях (Іл. 10).

⁸ Ф'юзинг — високотемпературна обробка скла, при якій шматочки скла спікаються між собою у муфельній печі.

Окрім монументальних творів, до кращих досягнень автора належать також твори декоративного мистецтва зі штучною підсвіткою: вітражні люстри, бра, навісні елементи, вставки у ніші тощо.

До найвизначніших робіт автора можна віднести вітражі в УГКЦ св. Петра (с. Грабівка, Івано-Франківської обл., 2000), у катедральному монастирі (Тисмениця, 2002), декоративні вставки у кафе «Бізе» (Івано-Франківськ, 2007).

Яскравим зразком творчого доробку майстерні Пасірських є декоративне панно з підсвіткою у вигляді різьбленої гуцульської тарілки в ресторані готелю «Надія» (Івано-Франківськ, 2007). Це одна з робіт вітражиста, яка засвідчує високий професійний і художній рівень, вміння майстра образно відчувати площину і відповідно декорувати її орнаментальними мотивами, посилюючи об'ємно-просторове сприйняття твору (Іл. 11).

Деякі роботи знаходяться поза межами України і зберігаються у приватних колекціях Німеччини, Канади тощо. У створенні ескізів, експериментах зі склом та в усіх новаторських ідеях митцю допомагає дружина, яка також є фаховим майстром.

Незалежно від того, чи то монументальні вітражі, чи то вітражі декоративного характеру, художник О. Пасірський професійно підходить до композиційного вирішення, майстерно володіє технікою, відчуває та любить скло. В його творах спостерігаємо контрасти тону, кольору, внутрішнього наповнення площин, форм, матеріалів. Майстер-вітражист стверджує: «Не копіюю, бо якщо заглибитися в чуже мистецтво, можна загубити своє я»⁹.

До маловідомих майстрів вітражної справи можна віднести **Лева Володимировича Чопенка**. Він народився 1962 р. у м. Коломиї Івано-Франківської області. Упродовж 1988—1989 рр. вітражному ремеслу навчався в Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва. 1989 р. повернувся до м. Коломиї і на довгі роки призупинив мистецьку діяльність, натомість намагався займатися власним торговельним бізнесом.

На поч. 2000-х рр. Лев Володимирович знову звернувся до творчості, розвиток якої припадає на нову хвилю захоплення вітражами. У творах майстер використовує власні задуми, в яких інтерпретує-

⁹ Запис Н. Гілязової 01.07.2009 р. у м. Івано-Франківську від Олександра Пасірського, 1968 р. н.

ся його бачення навколишнього світу. Застосовуючи техніку «тіффані» та гутне і «американське» скло створює різноманітні світильники, люстри, декоративні панно в громадські та житлові споруди. Вітражі Л. Чопенка декоровані рослинними та абстрактними композиціями.

Художник фахово працює над вітражними застосовуваннями, намагається знайти власний індивідуальний почерк. Його творам притаманні яскраві локальні кольори, які підсилені тонкою графічною лінією спайки. Творчості художника притаманний абстрактний стиль образного мислення, який має тісний зв'язок з національною традицією. Він вважає, що у сучасній творчості традиція повинна бути поєднана з власним баченням¹⁰.

Особливої уваги автор надає застосовуванням до храмів: вітражі в УГКЦ (Київ, 2005), низка застосовувань для УГКЦ Св. Йосафата (Коломия, 2007), вітраж для УГКЦ (с. Печеніжин, Коломийський р-н, Івано-Франківська обл., 2010). У храмових вітражах синтезуються церковні канони з власною інтерпретацією (Іл. 12).

У творчому доробку митця Л. Чопенка не дуже багато вітражів, але всі вони заслуговують дослідницької уваги.

Наприкінці ХХ — поч. ХХІ ст. на Івано-Франківщині працює декілька художників-вітражистів. Різняться вони між собою не тільки за віком, а й за мірою творчої фантазії, майстерності та працьовитості. Кожен розвиває власну творчу індивідуальність, удосконалює фахові здібності й набуває професійного досвіду. Внутрішня потреба самовираження надихає майстрів на творчість та новаторство, а талант, художня вправність стали основними чинниками при реалізації задуму. Художники створюють вітражі для храмів, громадських інтер'єрів (ресторанів, кафе, банків тощо), житлових приміщень. Вони працюють, як у класичній манері виконання — впаювання скла у свинцеву спайку, так і в техніці «тіффані» — спаювання скла в мідній плівці.

Вітражні твори майстрів виконані за різними композиційними схемами й демонструють неординар-

ність рішень. Художники застосовують запозичені та власні орнаментальні форми, з яких виділяємо геометричні та рослинні елементи і мотиви, абстрактні площини, заповнені декоративною сіткою.

Рівень майстерності художників різний: одні демонструють високий фаховий рівень виконання, інші лише намагаються досягти його. Загалом кожен майстер по-своєму формує вітраж, досконало застосовує композицію, лінію, ритм, кольорову гаму, що свідчить про високу професійну майстерність.

Підсумовуючи творчість художників-вітражистів Івано-Франківщини, слід ствердити, що висока майстерність виконання як у класичній, так і у сучасній у техніці «тіффані», досконалий композиційний підхід до вітражного твору відносно навколишнього простору, певна стилістична концепція та підбір кольорової гами свідчать про становлення майстрів Прикарпаття на високий рівень українського вітражництва.

Natalia Ghilyasova

ON THE ARTISTS OF STAINED-GLASS PANELS IN IVANO-FRANKIVSK OBL. DURING THE LATE XX AND THE EARLY XXI cc.

In the article as less studied phenomena of Ukrainian art have been examined some specimens of the stained-glass works by the artists of Ivano-Frankivsk oblast appeared during the late XX and the early XXI cc. Technology, design, styling and colour featuring of creations by several artists have been determined and exposed. Main stages in development of stained-glass skill by the artists who have made quite substantial contribution in the progress of Ukrainian stained-glass artistry are traced.

Keywords: stained-glass, stained-glass artist, manner of execution, technique.

Наталія Гілязова

МАСТЕРА ВИТРАЖА ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛ. КОНЦА ХХ — НАЧАЛА ХХІ в.

В статье рассмотрено творчество художников-витражистов Ивано-Франковской обл. кон. ХХ — нач. ХХІ в. как малоисследованное явление украинского искусства. Определены технологические, композиционные, стилистические и колористические особенности произведений отдельных мастеров. Прослежены этапы художественного развития витражистов, которые сделали весомый вклад в прогресс витражного искусства Украины.

Ключевые слова: витраж, художник-витражист, мастер, манера исполнения, техника.

¹⁰ Запис Н. Гілязової 26.03.2010 р. у м. Коломій від Лева Чопенка, 1962 р. н.